

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Om de kwaliteit van het geld'. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de 18de eeuw

Scheffers, A.A.J.

Citation

Scheffers, A. A. J. (2013, April 18). *'Om de kwaliteit van het geld'. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de 18de eeuw*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20829>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20829>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/20829> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Scheffers, Albert Antoine Jacques

Title: Om de kwaliteit van het geld. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de achttiende eeuw

Issue Date: 2013-04-18

12 Nieuwe duiten 1741-1742

12.1 Inleiding

Eind 1740 is opnieuw sprake van zo'n tekort aan goede duiten dat de raden en generaalseesters de Staten van Holland besluiten toestemming te vragen om voor 24 à 25.000 gulden aan koperen duitplaatjes in te mogen kopen. De zaak komt pas in de volgende zitting van de Staten van Holland in maart 1741 aan de orde. De toestemming wordt verleend.⁹³² Essayeur-generaal Johan Emants sluit een contract met Anthonij en Johan Grill voor de levering van ongeveer 32.000 pond aan koperen duitplaatjes voor een prijs van 78 gulden per 100 pond.⁹³³

Het nijpend tekort aan nieuwe duiten binnen Amsterdam wordt voor een deel opgelost door een actie van de voormalige Muntmeester van West-Friesland en van Gelderland, Coenraad Hendrik Cramer. Sinds 1731 is Cramer actief als Muntmeester van Overijssel.⁹³⁴ Hij moet zijn Amsterdamse contacten uit zijn tijd als Westfriese Muntmeester hebben gebruikt, want in de zomer van 1741 blijken in Amsterdam grote hoeveelheden nieuwe Overijsselse duiten met jaartal 1741 te circuleren.⁹³⁵ Ook de Utrechtse Muntmeester Johan Ernst Novisadi moet zijn contacten in Amsterdam hebben gehad, want er circuleren tevens veel nieuwe Utrechtse duiten met jaartal 1741. Het gebruik van deze 'vreemde' duiten is in strijd met het plakkaat van de Staten van Holland. Maar net als in 1707 is handhaving van het verbod op het gebruik van vreemde duiten, wanneer onvoldoende goede Hollandse of Westfriese duiten beschikbaar zijn, een groot probleem.⁹³⁶ Begin juli 1741 ontvangen raden en generaalseesters het bericht dat een eerste gedeelte van de duitplaatjes op de rede van Stockholm staat om verzonden te worden. De Staten-Generaal wordt verzocht om een paspoort voor de vrije invoer. Toch duurt het nog tot in september voordat de eerste vijftig vaatjes met koperen rondellen te Amsterdam arriveren. Uit de visitatie blijkt dat de plaatjes gemiddeld een gewicht hebben van 151 39/100 stuks per pond (3,25 g).⁹³⁷ Het tweede gedeelte van de bestelling van april 1741 komt pas in april van het jaar erop te Amsterdam aan. Het betreft nu 66 vaten van 275 pond elk, waarvan er vier door het zeewater zodanig 'vuil' zijn geworden dat ze niet vermont kunnen worden. De rondellen uit de 62 overgebleven vaatjes hebben een gemiddeld gewicht van 148 1/2 stuks per pond (3,31 g per stuk). Hoewel zwaarder dan besteld, worden ze toch geaccepteerd. Als reden hiervoor wordt opgegeven dat de koperen plaatjes van het eerste deel van de leverantie, die van september van het jaar ervoor, aan de lichte kant waren. Gemiddeld komen de rondellen van de twee leveranties nu toch dicht bij

932 NA 1.01.44-69 fol. 205v en 217. Memorie van R&G d.d. 12 december 1740, Resolutie Staten van Holland d.d. 22 maart 1741.

933 NA 1.01.44-69 fol. 218. Rapport van essayeur-generaal gedaan in de vergadering R&G d.d. 13 april 1741.

934 Buiten kader van dit onderzoek, maar daarom niet minder interessant, valt uit te zoeken wat Cramer tussen zijn aanstellingen als Muntmeester van Gelderland en Overijssel heeft gedaan om aan de kost te komen.

935 NA 1.01.44-69 fol. 230. Mededeling van de essayeur-generaal gedaan in de vergadering R&G d.d. 22 september 1741.

936 NA 1.01.44-69 fol. 256v. Rapport van visitatie gedaan in de vergadering R&G d.d. 21 mei 1742.

937 NA 1.01.44-69 fol. 229. Rapport van visitatie gedaan in de vergadering R&G d.d. 22 september 1741.

het in het contract genoemde gewicht van 150 stuks per pond (3,28 g per stuk).

In mei 1742 blijkt de Amsterdamse Wisselbank een grote hoeveelheid Hollandse en Westfriesse duiten met jaartal 1741 op voorraad te hebben liggen. De bank wil voorlopig geen nieuwe duiten ontvangen.⁹³⁸ Raden en generaalmeeesters besluiten daarop de burgemeesters van Amsterdam een brief te sturen waarin ze hen wijzen op hun plicht de nieuw gemunte duiten te ontvangen, te betalen en te distribueren.⁹³⁹ Het feit dat de generaalmeeesters de bestuurders van Amsterdam wijzen ‘op hun plicht’ duidt erop dat er mogelijk van te voren afspraken worden gemaakt over de hoeveelheid koperen duiten die geproduceerd gaan worden en door de verschillende steden zullen worden afgenomen. De voor dit onderzoek bestudeerde archivalia hebben tot nu toe niets van enige afspraken in deze zin prijsgegeven, de literatuur evenmin.

Na Amsterdam volgen Haarlem en Enkhuizen die bezwaar maken tegen de afname en betaling van de nieuw geproduceerde duiten. Het punt van verzadiging is voor het moment duidelijk bereikt. Maar voor hoe lang?

12.2 Hollandse duiten 1741

Van de vijftig vaatjes muntplaatjes die in september 1741 uit Stockholm in Amsterdam zijn aangekomen, worden er 33 verzonden naar de Munt te Dordrecht. Hieruit wordt f 8.550: - aan nieuwe koperen duiten gemunt, waarvoor de Muntmeester Otto Buck van de essayeur-generaal een verzendlijst krijgt toegezonden (zie kadertekst 44).

Uit de verantwoording van essayeur-generaal Emants van 8 november 1742, de tweede rekening in de reeks van zes betreffende de productie en distributie van koperen duiten tussen 1739 en 1780, blijkt echter dat het aantal duitplaatjes in de eerste zending groter is geweest dan waartoe de essayeur-generaal en de generaalmeeesters in eerste instantie opdracht hebben gegeven. Dordrecht krijgt f 1.028: 4: 0 aan nieuwe duiten, in plaats van de in de verzendlijst genoemde f 950: 0: 0. Het verschil in de hoeveelheid is veroorzaakt doordat de duitplaatjes van deze zending aan de Dordtse Munt 152 stuks per pond wegen, in plaats van de bestelde 148 1/2 stuks per pond . Het totaalbedrag dat de Dordtse Muntmeester aan nieuwe duiten aan de steden verzendt, komt daarmee op f 8.628: 4: 0.⁹⁴⁰ De oplage van de Hollandse duit 1741 is dus minstens 1.380.520 stuks geweest.⁹⁴¹

938 NA 1.01.44-69 fol. 256v. Rapport van visitatie gedaan in de vergadering R&G d.d. 21 mei 1742.
939 NA 1.01.44-20 fol. 135v. Missive R&G d.d. 22 mei 1742. De brief zelf draagt als datum 23 mei 1742. SAA 5026-50.
940 Zie voor de transcriptie van deze verantwoording hoofdstuk 15.2 in het deel Bronnen van deze publicatie.
941 August Sassen neemt de productie van 1741 en 1742 samen en meldt dat deze 3.097.592 stuks groot is geweest.

Kadertekst 44

Plaats	Verzendlijst ⁹⁴²	Verantwoording Emants ⁹⁴³
Dordrecht	f 950: 0: 0	f 1.028: 4: 0
Haarlem	800: 0: 0	800: 0: 0
Delft	800: 0: 0	800: 0: 0
Leiden	1.200: 0: 0	1.200: 0: 0
Amsterdam	800: 0: 0	800: 0: 0
Gouda	600: 0: 0	600: 0: 0
Rotterdam	1.200: 0: 0	1.200: 0: 0
Gorinchem	500: 0: 0	500: 0: 0
Schiedam	300: 0: 0	300: 0: 0
Schoonhoven	300: 0: 0	300: 0: 0
Brielle	300: 0: 0	300: 0: 0
's-Gravenhage	800: 0: 0	800: 0: 0
Totaal	f 8.550: 0: 0	f 8.628: 4: 0

Voor de productie van deze partij duiten, feitelijk voor ‘zijn toesicht en salaris, ontvangt Muntmeester Otto Buck f 255: 1: 1. Zijn personeel ontvangt gezamenlijk f 637:12: 8 aan loon. Johannes Drappentier, stempelsnijder, krijgt voor de levering van zeventig paar stempels f 70: 0: 0. De Muntmeester ontvangt ook nog f 7: 8: 0 voor het ontschepen van de duitplaatjes en het weer inschepen van de nieuw geslagen duiten, f 2:16 voor het kuipen van de vaatjes nodig voor de verzending, f 11: 4: 0 voor het dag en nacht stoken van de verschillende vuren gedurende de productie van de duiten en tenslotte nog f 7:18 voor de lampolie die hij gebruikt, maar ook voor de smeerolie voor het soepel laten lopen van de schroefpersen.

12.3 Hollandse duiten 1742

Van de in april 1742 te Amsterdam aangekomen en goedgekeurde 62 vaatjes duitplaatjes krijgt Otto Buck er opnieuw 42 ter vermuting aangeleverd. Samen bevatten de vaatjes 11.622 pond aan koperen duitplaatjes. De daarvan te munten f 10.700 aan nieuwe duiten dient hij volgens onderstaande lijst te verdelen over de steden. Uit de verantwoording van de essayeur-generaal blijkt dat Buck van deze partij 35 pond als cisailles⁹⁴⁴ heeft bestempeld en er uiteindelijk f 10.731:15 aan

942 NA 1.01.44-69 fol. 231v. ‘Lijste van verdeeling en versending’ gepresenteerd in de vergadering R&G d.d. 25 september 1741
943 NA 3.0.1.28-5642 B ‘Rekening van essayeur-generaal Johan Emants wegens de aangeschafte koperen duitplaten’ d.d. 8 november 1742.
944 Frans voor metaalfal, hier bedoeld als onvolwaardig uitgestanste rondellen of slecht geslagen stukken.

nieuwe duiten met jaartal 1742 wordt verdeeld volgens de door de raden en generaalmeeesters opgegeven sleutel (zie kadertekst 45).

Kadertekst 45

	Verzendlijst ⁹⁴⁵	Verantwoording Emants ⁹⁴⁶
Dordrecht	f 2.000: :-	f 2.331:15: -
Haarlem	1.000: :-	1.000: :-
Delft	300: :-	nihil
Leiden	1.500: :-	1.500: :-
Amsterdam	1.000: :-	1.000: :-
Gouda	700: :-	700: :-
Rotterdam	1.400: :-	1.400: :-
Gorinchem	600: :-	600: :-
Schiedam	400: :-	400: :-
Schoonhoven	400: :-	400: :-
Brielle	400: :-	400: :-
's-Gravenhage	1.000: :-	1.000: :-
	f 10.700: :-	f 10.731:15: -

De gegevens in kadertekst 45 tonen het verschil tussen de distributielijst en de officiële verantwoording van de essayeur-generaal. Dordrecht krijgt volgens de distributielijst het ronde bedrag van f 2.000: - toebedeeld, maar ontvangt uiteindelijk f 2.331:15. Delft moet volgens de distributielijst f 300: - aan nieuwe duiten krijgen, maar neemt niets af. Het totaal van de gedistribueerde duiten in Emants' verantwoording laat zien dat de oplage van de Hollandse duit 1742 minstens 1.717.080 stuks moet zijn geweest.⁹⁴⁷ Muntmeester Otto Buck krijgt voor zijn toezicht en salaris voor de productie van de duiten met jaartal 1742 f 315: 4: 8, terwijl hij aan loon voor zijn gezellen f 788: 1: 4 ontvangt. De arbeiders op de kade ontvangen voor het lossen van de koperen plaatjes en het laden van de nieuw geslagen duiten f 9: 4: -, terwijl de kuipers f 3: 5: - krijgen voor hun levering van de benodigde vaatjes. Buck ontvangt bovendien f 13: 2 voor het dag en nacht stoken van het vuur gedurende de productie van de duiten en f 9:17 voor lamp- en smeerolie. De Muntmeester declareert verder nog f 87: -: - voor de 87 stempels die voor deze aanmunting zijn gebruikt. Uit een verzoek van stempelsnijder Johan Drappentier aan Gecommitteerde Raden blijkt dat hij voor de Hollandse duiten 1741 en 1742 samen 260 nieuwe stempels, maar ook nieuwe ponsoenen en gereedschappen heeft moeten maken. Hij vraagt hiervoor een 'douceur', van f 400: -. Raden en

generaalmeeesters adviseren Gecommitteerde Raden desgewenst dat de stempelsnijder, die in 1723 voor het snijden van 130 duitstempels 100 gulden heeft ontvangen, en in 1740 voor 200 duitstempels met jaartal 1739 154 gulden, nu met f 225: - moeten kunnen volstaan.⁹⁴⁸ Uitgaande van de f 70: - die Drappentier voor de stempels voor de duiten 1741 krijgt en de f 87: - voor de stempels met jaartal 1742, wordt voor de fabricage van de nieuwe ponsoenen en gereedschappen slechts f 93: - betaald. Aangezien er verder geen correspondentie over dit onderwerp tussen de stempelsnijder en de generaalmeeesters of de essayeur-generaal bewaard is gebleven, moet ervan uitgaan worden dat Drappentier zich waarschijnlijk heeft geschikt in genoemde beslissing. Op 17 november 1742, kort voor de verantwoording van de rekening, overlijdt essayeur-generaal Johan Emants. Hij is ruim 64 jaar geworden. Johans oudste zoon Marcellus volgt hem in het ambt van essayeur-generaal op. De gezamenlijke erfgenamen van Johan Emants rekenen over de productie en distributie van de duiten 1741 en 1742 af met de ontvanger-generaal van Holland, mr. Govert van Slingelandt.⁹⁴⁹ Op basis van het bestudeerde archiefmateriaal wordt niet duidelijk waarom het nu weer ruim 10 jaar duurt voordat er opnieuw klachten komen over een gebrek aan goede duiten. Maar voordat daar naar gekeken kan worden, dient eerst aandacht te worden besteed aan de productie en distributie van de Westfriese duiten in de jaren 1741 en 1742.

Afb. 31 Mr. Marcellus Emants (1706-1792), essayeur-generaal 1742-1792, door J. Vollevens de Jonge. Collectie Haags Historisch Museum.

⁹⁴⁵ NA 1.01.44-69 fol. 259. 'Lijste van verdeeling en versending' gepresenteerd in de vergadering R&G d.d. 24 mei 1742.

⁹⁴⁶ Zie hoofdstuk 15.2 in het deel Bronnen van deze publicatie.

⁹⁴⁷ Samen met de oplage van 1741 komt het hier dus op 3.097.600 stuks nieuwe duiten, terwijl Sassen als oplage voor de twee jaren het aantal van 3.097.592 noemt.

⁹⁴⁸ NA 1.01.44-69 fol. 269 en 020 fol. 148. 'Berigt en advis op de requeste van den stempelsnijder Drappentier' d.d. 20 december 1742.

⁹⁴⁹ NA 1.01.44-20 fol. 150. Bewijs van ontvangst d.d. 10 december 1742.

12.4 Westfrieseduiten 1741

De Westfriesedunt sluit op 8 maart 1741 de productie te Enkhuizen af.⁹⁵⁰ In de maand erop bedankt Muntmeester Jan Knol voor een volgende termijn. De vertegenwoordigers van Hoorn, Enkhuizen en Medemblik besluiten essayeur-generaal Johan Emants te vragen om uit te zien naar een geschikte opvolger.⁹⁵¹ Die opvolger wordt gevonden in de persoon van Theunis Kist, de essayeur van de Westfriesedunt. Kist wordt op 5 mei 1741 officieel aangesteld.⁹⁵² Drie dagen later ontvangt Kist zijn commissie en instructie, waarmee hij als Muntmeester van West-Friesland aan de slag kan.⁹⁵³ Volgens die instructie betaalt Kist, in plaats van de in Dordrecht en Middelburg gebruikelijke sleischat over de productie, elk van de drie Westfriesededen jaarlijks *f* 400: - aan recognitie. Aan de stad waar de Munt op dat moment resideert betaalt hij ook nog eens *f* 250: - in baar geld.⁹⁵⁴ Dit extra bedrag voor de stad waar de Munt op dat moment operationeel is komt waarschijnlijk voort uit de extra taak die de bestuurders van de stad hebben aan de Munt. Bovendien heeft die stad ook extra kosten aan de inrichting en het onderhoud van het pand dat als Munthuis dienst doet.

De Westfriesedunt verhuist officieel per 1 mei 1741 van Enkhuizen naar Medemblik. Muntmeester Kist start zijn productie aldaar pas op 9 november.⁹⁵⁵ Deze vertraging heeft mogelijk te maken met het nog moeten vergaren van opdrachten door de nieuw aangestelde Muntmeester, maar wordt waarschijnlijk ook veroorzaakt door voorbereidingen tot het gereedmaken van het Munthuis te Medemblik, dat 20 jaar niet meer als zodanig dienst heeft gedaan. In een latere studie, die meer specifiek over de Westfriesedunt zal gaan, zal nader worden ingegaan op de verhuizingen en de regelmatig terugkerende bouwkundige aanpassingen aan de drie Munthuizen in Hoorn, Enkhuizen en Medemblik.⁹⁵⁶ Verder kan van invloed zijn geweest op de late start van de Munt dat de aanstelling van Gerrit Timmerman als essayeur van de Westfriesedunt pas in oktober 1741 een feit is.⁹⁵⁷ De nieuwe Muntmeester verzoekt zijn superieuren, vanwege deze vertraging, de met hem afgesproken recognitie in te laten gaan per 1 oktober 1741 en niet zoals eerder afgesproken op 1 augustus. Hetzelfde verzoekt hij ten aanzien van de door hem te betalen traktementen van de officieren (waardijn, essayeur en stempelsnijder) van de Westfriesedunt. Beide verzoeken worden ingewilligd.⁹⁵⁸

Van de vijftig vaatjes blanco duitplaatjes die in september 1741 uit Stockholm arriveren worden er

zeventien naar de Westfriesedunt te Medemblik verzonden. Hieruit wordt *f* 4.425: - aan nieuwe koperen duiten gemunt en volgens onderstaande lijst naar de steden verzonden:

Kadertekst 46

	Distributielijst ⁹⁵⁹	Verantwoording Emants ⁹⁶⁰
Amsterdam	<i>f</i> 2.200	<i>f</i> 2.200: 0: -
Alkmaar	450	450: 0: -
Hoorn	450	450: 0: -
Enkhuizen	500	500: 0: -
Edam	200	200: 0: -
Monnickendam	200	200: 0: -
Medemblik	225	225: 0: -
Purmerend	200	259: 7: -
	<i>f</i> 4.425	<i>f</i> 4.459: 7: -

Uit de verantwoording van essayeur-generaal Emants blijkt Purmerend *f* 59: 7: - meer aan nieuwe duiten te hebben toegezonden gekregen dan in de distributielijst was voorgeschreven. Ook nu kan weer een berekening van de ontvangen hoeveelheid worden gemaakt. De Westfriesedunt krijgt zeventien vaatjes à 276 pond met rondellen met een gemiddeld gewicht van 151 39/100 per pond (3,25 g per stuk) toegezonden. Uitgaande van dit gemiddelde gewicht komt de oplage uit op 720.322 stuks. Op basis van de verantwoording van de essayeur-generaal kan echter worden berekend dat de oplage Westfrieseduiten 1741 tenminste 713.496 stuks telt. Hoe dit verschil te verklaren valt, wordt uit de beschikbare archivalia opnieuw niet duidelijk. Stempelsnijder Jan van Dijk blijkt voor deze productie 93 paar duitstempels te hebben gesneden. Hij ontvangt daarvoor een eenmalige ‘douceur’ van *f* 72: -: -.⁹⁶¹

12.5 Westfrieseduiten 1742

Van de in april 1742 aangekomen en goedgekeurde 62 vaatjes krijgt de Westfriesedunt er twintig toegezonden. Muntmeester Theunis Kist krijgt opdracht de daarvan te munten *f* 5.100: - aan nieuwe duiten volgens onderstaand overzicht te distribueren. Eind juli meldt hij echter dat de heren burgemeesters van Enkhuizen de aan hen toegezonden *f* 500: - aan nieuwe duiten zonder opening

950 NHAH 10-53. Akte van opening van de vijfde muntbus van Jan Knol d.d. 22 maart 1741.
951 NHAH 10-1. Vergadering burgemeesters Hoorn, Enkhuizen en Medemblik d.d. 13 april 1741.
952 NHAH 10-1, -26 en -33.
953 NHAH 10-4 fol. 143-148.
954 NHAH 10-26. Instructie ende conventie bij de gedeputeerden uit de drie steeden representeerende het Landschap van Westvriesland (...) gemaakt ende gearresteert voor de aan te stellen Muntmeester van het Landschap d.d. 8 mei 1741.
955 NHAH 10-53. Akte van opening van de eerste muntbus van Theunis Kist d.d. 15 augustus 1746.
956 Voor nu volsta ik met de opmerking dat het Oud-Archief Medemblik nota's bevat van diverse lokale ambachtlieden (metselaars, timmerlieden, glazenmakers en schilders) uit de periode juni tot en met november 1741 voor werkzaamheden verricht aan 'de Munt'. De nota's zijn reeds uitgewerkt en liggen gereed voor publicatie in breder verband.
957 NHAH 10-1, -4 folio 149-150. Verslag vergadering van het 'Landschap van Westvrieslandt' d.d. 3 oktober 1741.
958 NHAH 10-4 fol. 149-150. Verzoek Theunis Kist d.d. 3 oktober 1741 toegestaan.

959 NA 1.01.44-69 fol. 231v. 'Lijste van verdeeling en versending' gepresenteerd in de vergadering R&G d.d. 25 september 1741.
960 Zie hoofdstuk 15.2 in het deel Bronnen van deze publicatie.
961 NA 1.01.44-20 fol. 154. Berigt aan Gecommitteerde Raden d.d. 27 december 1742.

van de bijgevoegde brief hebben teruggezonden naar de Munt te Medemblik. Kist verzoekt van de raden en generaalmeeesters te mogen vernemen wat hij met de nieuwe duiten moet doen. Deze besluiten, alvorens de burgemeesters ‘in serieuze termen’ aan te schrijven, eerst hun secretaris Van Ourijck op te dragen Frans van Straalen hierover aan te spreken. Van Straalen, lid van de Vroedschap van Enkhuizen 1739-1752, is op dat moment als ‘ordinaris gedeputeerde’ van zijn stad vanwege de vergadering van de Staten van Holland in Den Haag en dus voor Van Ourijck relatief eenvoudig bereikbaar. Van Straalen belooft Van Ourijck de burgemeesters van Enkhuizen over dit onderwerp aan te schrijven.⁹⁶² De weigering van de heren van Enkhuizen kan mogelijk worden geweten aan de ‘indispositie’ van de thesaurier van de stad. Wanneer in september deze zaak nog niet is opgelost, schrijven de generaalmeeesters de burgemeesters van Enkhuizen dat zij het aan hen toegewezen quotum van de duiten, gemunt op basis van de resolutie van de Staten van Holland van 22 maart 1741, moeten afnemen. Als reden geven de generaalmeeesters op dat zij het voorschot van *f* 12.000: -, dat ze in september 1741 van Gecommitteerde Raden hebben ontvangen, niet kunnen terugbetalen. Opnieuw blijft hier de vraag onbeantwoord of er nu wel of niet vooraf overleg is geweest met de bestuurders van de diverse steden over de hoeveelheid nieuwe duiten, die zij van de Muntmeester of de essayeur-generaal zullen moeten afnemen.

De generaalmeeesters melden in hetzelfde schrijven dat de circulatie van grote hoeveelheden Utrechtse en Overijsselse duiten in strijd is met het plakkaat van 29 oktober 1707. De heren van Enkhuizen dienen hun aandeel in de maatregelen tegen het binnenstromen en het gebruik van vreemde duiten te nemen. Binnen enkele dagen reageren de burgemeesters van Enkhuizen dat zij de *f* 500,- aan nieuwe duiten zullen accepteren en betalen.⁹⁶³

Volgens de verantwoording van essayeur-generaal Emants (zie kadertekst 47) produceren de gezellen van de Westfriese Munt in 1742 *f* 5.108:17 aan nieuwe duiten, wat de oplage van dit jaar maakt tot 817.416 stuks. Samen met de hierboven genoemde 713.496 duiten 1741 komt dit precies op het aantal van 1.530.912 stuks dat Sassen noemt voor de duiten 1741 en 1742 samen.⁹⁶⁴ Het verschil tussen de distributielijst en de verantwoording van Emants wordt weggewerkt in de stadskas van Medemblik, de stad waar de Munt op dat moment actief is.

Kadertekst 47

	Distributielijst ⁹⁶⁵	Verantwoording Emants ⁹⁶⁶
Amsterdam	<i>f</i> 2.200: -: -	<i>f</i> 2.200: -: -
Alkmaar	600: -: -	600: -: -
Hoom	500: -: -	500: -: -

⁹⁶² NA 1.01.44-69 fol. 259v en 260. Resolutie R&G d.d. 28 juli 1742 en rapport van de commissie op Secretaris Van Ourijck d.d. 31 juli 1742.

⁹⁶³ NA 1.01.44-20 fol. 138 en 140. Missive van R&G d.d. 14 september en antwoord d.d. 19 september 1742.

⁹⁶⁴ Sassen, *De Hollandsche en Westfriesche duiten 1738-1780*, 190.

⁹⁶⁵ NA 1.01.44-69 fol. 259. ‘Lijste van verdeeling en versending’ gepresenteerd in de vergadering R&G d.d. 24 mei 1742.

⁹⁶⁶ Zie hoofdstuk 15.2 in het deel Bronnen van deze publicatie.

Enkhuizen	500: -: -	500: -: -
Edam	300: -: -	300: -: -
Monnickendam	300: -: -	300: -: -
Medemblik	400: -: -	408:17: -
Purmerend	300: -: -	300: -: -
	<i>f</i> 5.100: -: -	<i>f</i> 5.108:17: -

Stempelsnijder Jan van Dijk blijkt voor deze productie vijftig paar stempels te hebben gesneden. Hij ontvangt daarvoor eenmalig een ‘douceur’ van *f* 50: -: -. Dat hem nu *f* 1: - per stempelpaar voor de duit wordt ‘toegelegd’, wordt door de generaalmeeesters verantwoord met het argument dat dit de enige extra beloning is die Van Dijk vanuit de provinciale kas kan ontvangen en tevens omdat de duiten 1741 en 1742 met nog al ‘een soet profijt voor de provincie van Holland’ zijn geproduceerd en gedistribueerd.⁹⁶⁷ Zoals gemeld duurt het nu ruim 10 jaar voordat er weer klachten komen over een gebrek aan goede duiten.

12.6 Samenvatting 1741-1742

Eind 1740 doet zich een dermate hoog tekort aan goede duiten voor, dat de generaalmeeesters de Staten van Holland toestemming vragen en krijgen om voor *f* 24 à 25.000: - aan koperen rondellen in te kopen. De toestemming krijgen ze. Grill wordt in maart van het jaar erop de levering gegund. Het betreft een partij van 25 à 30.000 pond Zweedse duitplaatjes, waarvan het laatste deel pas in april 1742 wordt afgeleverd.

Uit correspondentie van raden en generaalmeeesters valt op te maken dat de steden verplicht zijn de nieuw gemunte duiten in ontvangst te nemen, te betalen en te distribueren. Waarop deze verplichting is gebaseerd blijkt echter niet. Wel wordt duidelijk dat het punt van verzadiging opnieuw is bereikt. Pas ruim 10 jaar later zijn weer nieuwe koperen duiten nodig. Essayeur-generaal Johan Emants verantwoordt de productie en distributie van nieuwe duiten over de jaren 1741-1742 in een rekening, die hij op 8 november 1742 presenteert aan de Rekenkamer te Den Haag.⁹⁶⁸ Onderstaande tabel geeft een verkort overzicht. De provinciale schatkist blijkt aan deze verbetering van de kwaliteit van de circulatie van het koperen kleingeld uiteindelijk *f* 1.467:6: 0 over te houden.

⁹⁶⁷ NA 1.01.44-20 fol. 154. ‘Berigt aan Gecommitteerde Raden op een missive van J. van Dijk, stempelsnijder van de Munte van Westfriesland’ d.d. 27 december 1742.

⁹⁶⁸ Zie hoofdstuk 15.2 in dit deel van deze publicatie.

1741/1742	Holland In Nederlandse guldens, stuivers en penningen, tenzij anders aangegeven ⁹⁶⁹	West-Friesland In Nederlandse guldens, stuivers en penningen, tenzij anders aangegeven	Totaal In Nederlandse guldens, stuivers en penningen, tenzij anders aangegeven
Ontvangsten			
Voorschot ontvanger-generaal 30 september 1741			12.000: 0: 0
Totaal			12.000: 0: 0
Cisailles			
1741	10:12: 8	3:15: 0	
1742	17: 0: 0	3:10: 0	
Gemunt aan nieuwe duiten			
1741	8.628: 4: 0	4.459: 7: 0	
1742	10.731:15: 0	5.108:17: 0	
Totaal ontvangen	19.388: 1: 8	9.575: 9: 0	28.963:10: 8 40.963:10: 8
Uitgaven			
Gerestitueerd aan de ontvanger- generaal 23 oktober 1742			
			12.000: 0: 0
Betaalt aan A. &. J. Grill			
20 oktober 1741			10.671:15: 0
2 juni 1742			13.166: 0: 0
1741			
Muntmeester	255:10: 0	130: 8: 2	
Muntloon	637:12: 8	328:10:10	
Kaaiwerker	7: 8: 0	2:16: 0	
Kuipers	2:16: 0		
Dag en nacht stoken	11: 4: 0	6: 2: 0	
Olie	7:18: 0		
Stempelsnijder	70: 0: 0	23: 0: 0	
1742			
Muntmeester	315: 4: 8	151: 5: 0	
Muntloon	788: 1: 4	378: 2: 8	
Kaaiwerker	9: 4: 0		
Kuipers	3: 5: 0	⁹⁷⁰ 3: 3: 0	

969 Hoewel in de aanhef van de rekening expliciet wordt gemeld dat deze is opgesteld in guldens van 20 stuiver en (stuivers van 16) penningen worden de valutatekens £ (feitelijk de afkorting voor het Nederlands pond van 40 groten) en β (idem voor schelling = 1/20 pond) gebruikt.

970 Inclusief het loon voor het sleepwerk op de kade.

Dag en nacht stoken	13: 2: 0		
Olie	9:17: 0		
Stempelsnijder	87: 0: 0	27: 0: 0	
Essayeur-generaal			434: 9: 0
Secretaris Rekenkamer			10: 0: 0
Totaal	2.218: 1: ?	1.050: 7: ?	36.228: 4: 0
Totaal uitgaven			39:496: 4: 6
Ontvangst minus uitgave			1.467: 6: 0